Ks. Marek Tatar (red.), *Błogosławiony Edmund Bojanowski świadek wiary i zakonodawca*, „Mistyka Polska" t. 135, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2014, ss. 217.

Ks. Marek Tatar jest znanym radomskim teologiem duchowości z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zredagowana przez niego praca zbiorowa (wydana jako 135 już tom serii „Mistyka Polska") została poświęcona postaci i roli błogosławionego Edmunda Bojanowskiego, który – jak głosi tytuł – był i jest świadkiem wiary i zakonodawcą. Książka została podzielona na trzy części. Pierwsza część ukazuje tło historyczne życia i działalności Błogosławionego, druga – jego życie, działalność i duchowość, a trzecia – społeczne wymiary jego duchowości i zaangażowania.

Samą postać Błogosławionego redaktor opracowania przedstawił we wprowadzeniu następującymi słowami: „Świecki założyciel czterech gałęzi zgromadzenia zakonnego, niezwykły człowiek oraz pedagog, opiekun potrzebujących a także społecznik i apostoł ludu wiejskiego, świadek wielkiej wiary i modlitwy, niezłomny patriota, wielki czciciel Najświętszej Maryi Panny" (s. 9), noszący przez pokolenia tytuł „serdecznie dobry człowiek" (s. 10).

Część pierwszą, historyczną otwiera opracowanie ks. prof. Stanisława Urbańskiego „Wielkość bł. Edmunda Bojanowskiego na tle epoki" (s. 13-28). Autor przedstawił w nim uwarunkowania życia religijno-politycznego w zaborze pruskim z czasu życia Błogosławionego oraz związki jego działalności z organizowaną przez niego „pracą organiczną".

O. Andrzej Baran OFM jest autorem opracowania „Kapucyni i bł. E. Bojanowski na rzecz wsi w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku" (s. 29-50). Autor ukazał w nim troskę ówczesnych działaczy społecznych o aktywizację kobiet do działalności na rzecz wsi, podejmowane w tym duchu prace, a także wspólnotę myśli i współdziałanie wybitnych osób z omawianego okresu historii Polski, wśród których poczesne miejsce zajmuje bł. Edmund Bojanowski i siostry z zakładanych przez niego zgromadzeń.

Część drugą, poświęconą życiu, działalności i duchowości Błogosławionego, otwiera opracowanie ks. Włodzimierza Gałązki „Życie reli-

gijno-duchowe bł. Edmunda Bojanowskiego na podstawie «Dziennika» (1853-1871)" (s. 53-67). Autor przedstawił w nim drobiazgowe dane dotyczące życia eucharystycznego i innych praktyk religijnych oraz modlitwy Błogosławionego.

Siostra M. Loyola Opiela opracowała temat „Bł. Edmund Bojanowski, człowiek żyjący radami ewangelicznymi" (s. 69-90). Autorka ukazała Błogosławionego jako chrześcijanina świeckiego, w którego życiu dokonywała się synteza świeckości i zakonności, a dzięki ewangelicznemu nastawieniu przenikały się w nim oba elementy i zacierała się granica między nimi, wyprzedzając w pewien sposób rozwój form życia duchowego według wskazań II Soboru Watykańskiego.

Siostra M. Dąbrówka Augustyn przedstawiła opracowanie „Maryja w duchowości bł. Edmunda Bojanowskiego" (s. 91-102). Autorka ukazała w nim Maryję jako przestrzeń duchowego życia Błogosławionego, będącą przestrzenią dojrzewania i owocowania jego duchowości – wskazała na jej wymiar eucharystyczny i służebny wobec ludzi potrzebujących, a także znaczenie tej duchowości dla sióstr z założonego przez niego Zgromadzenia Służebniczek.

Redaktor omawianej pracy zbiorowej, ks. Marek Tatar, zamieścił w niej opracowanie „Doświadczenie nędzy jako «prowokacja» wrażliwości duchowej bł. Edmunda Bojanowskiego" (s. 103-124). Autor ukazał w nim najpierw biblijne i teologiczno-duchowe znaczenie pojęcia nędzy, stosunek Błogosławionego do jej wielorakich przejawów życiowych i zaangażowanie w dziedzinie jej zwalczania, będące wymownym świadectwem jego „wyobraźni miłosierdzia", a także perspektywy recepcji duchowości Błogosławionego przez ludzi żyjących w sytuacji człowieka współczesnego. W szkicowaniu tych perspektyw autor posłużył się analizą teologiczną współczesności i bogatą myślą ostatnich papieży.

Siostra Małgorzata Syska jest autorką opracowania „«Poznacie ich po ich owocach» (Mt 7,16) – charyzmat w Konstytucjach Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny" (s. 125-145). Przeanalizowała w opracowaniu proces, który prowadził od otwarcia przez Edmunda Bojanowskiego pierwszej ochronki na ziemiach polskich w Podrzeczu do sformułowania konstytucji Zgromadzenia poprzez „Regułkę rzymską", kolejne redakcje *Reguły* za życia Błogosławione-

go i wreszcie do *Konstytucji* Służebniczek Wielkopolskich, Śląskich, Starowiejskich i Dębickich. Na koniec autorka przedstawiła realizację „charyzmatycznej misji duchowych córek bł. Edmunda na przestrzeni dziejów" (s. 138).

Część trzecią, poświęconą społecznym wymiarom duchowości i zaangażowania bł. Edmunda Bojanowskiego, otwiera opracowanie ks. prof. Czesława Parzyszka SAC zatytułowane „Apostolski wymiar służby w życiu i dziele błogosławionego Edmunda Bojanowskiego" (s. 149-168). Autor ukazał w nim najpierw ogólne wymiary posłannictwa apostolskiego instytutów życia konsekrowanego, a potem wymiar służby apostolskiej w życiu Błogosławionego i założonego przez niego Zgromadzenia Sióstr Służebniczek.

Ks. Artur Wysocki jest autorem opracowania „Społeczny wymiar zaangażowania bł. E. Bojanowskiego" (s. 169-193). Przedstawił w nim najpierw rozwój myśli i działalności społecznej Błogosławionego – od wygłoszenia referatu „Rzecz o dylenatantyzmie literackim" do działalności oświatowej w postaci zakładania czytelni ludowych – a także związki jego koncepcji z podejściem Augusta Cieszkowskiego do działalności oświatowej. Następnie opisał rozwój ochronek i zaangażowanie dzieła Bojanowskiego w obliczu nowych wyzwań społeczno-politycznych (powstanie, wojna, epidemie). Wszystkie te okoliczności ukazywały społeczny wymiar pełnego zaangażowania daru z siebie, którym stało się życie i działalność Błogosławionego.

Książkę kończy opracowanie ks. Norberta Mojżyna „Estetyczne składniki duchowej formacji bł. Edmunda Bojanowskiego na podstawie jego «Dziennika»" (s. 195-217). Autor zajął się wrażliwością Błogosławionego na wartości estetyczne i wykorzystaniem ich w jego pracy. Zwrócił uwagę jego odbiór piękna liturgii i przestrzeni sakralnej, pojmowanie związku etyki z estetyką, zainteresowanie pięknem zabytków kultury – zwłaszcza w relacji do historii Polski i patriotyzmu. Przedstawił także troskę Bojanowskiego o zachowanie i rozwój wymienionych dziedzin kultury oraz wykorzystanie ich dla dobra ludzi, o których się troszczył. Autor zaproponował zaklasyfikowanie jego podejścia do wartości estetycznych do kategorii „estetyki sulpicjańskiej" i krytycznie omówił prądy panujące wówczas w tej dziedzinie.

Całość omawianej pracy zbiorowej jest logicznie i przejrzyście zredagowana. Poziom merytoryczny i językowy opracowań jest zróżnicowany – w zależności od kompetencji naukowych, metodycznych, doświadczenia pisarskiego oraz zaangażowania życiowego w realizację impulsów wypływających z osoby i dzieła bł. Edmunda Bojanowskiego. Recenzowana praca zbiorowa pod redakcją ks. Marka Tatara przedstawia bardzo ciekawy, oparty na solidnej analizie źródeł materiał historyczny, społeczny, patriotyczny, teologiczny, duchowy, pozwalający na zapoznanie się z osobą i dziełem jednego z najznakomitszych synów narodu polskiego – chrześcijanina, społecznika i zakonodawcy, którego Kościół wyniósł na ołtarze, aby nie tylko uczcić go, lecz także ukazać go jako źródło inspiracji, umocnienia i zachęty, jako swego rodzaju proroka nadchodzących przemian w pojmowaniu i organizacji życia duchowego, jako postać zachowującą aktualność także w obecnej rzeczywistości świata.

ks. Marek Jagodziński

Marek Jędraszewski (red.), *Quod iustum est et aequum. Scritti in onore del Cardinale Zenon Grocholewski per il cinquantesimo di sacerdozio*, Poznań 2013, ss. 614.

Przedmiotem niniejszej recenzji jest dzieło wyjątkowe, które powinno znaleźć szerokie grono zainteresowanych w Polsce i poza jej granicami. Choć, jak sugeruje tytuł, jest to przede wszystkim tzw. *Festschrift*, czyli praca zbiorowa dedykowana wybitnemu uczonemu, znawcy prawa kanonicznego i jednemu z najważniejszych ludzi w Watykanie, kardynałowi Zenonowi Grocholewskiemu z okazji pięćdziesiątej rocznicy święceń kapłańskich, to jednak książka ta jest czymś o wiele cenniejszym, co będę się starał wydobyć w niniejszej recenzji.

Już pierwszy kontakt z tym dziełem, wydanym staraniem Archidiecezji Poznańskiej, Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu oraz Stowarzyszenia im. Hipolita Cegielskiego robi na czytelniku duże wrażenie. Książka została wydana w formacie A4. Druk wykonano na kredowym papierze dobrej jakości. Do tekstu dołączono kolorowe fotografie Jubi-